

ВИДАТНІ ВЧЕНІ КИЇВСЬКОЇ ШКОЛИ ОРТОПЕДІВ-ТРАВМАТОЛОГІВ

25 січня 2013 р. відбулася творча зустріч вчених-медиків ДУ “Інститут травматології та ортопедії НАМН України”, ДУ “Інститут фтизіатрії і пульмонології ім. акад. Ф. Г. Яновського НАМН України”, дитячого спеціалізованого санаторію ім. проф. О. О. Боброва (м. Алутка, АР Крим), членів Київського осередку ВГО “Українська асоціація ортопедів-травматологів”, присвячена пам’яті фундатора Української фтизіоортопедії доктора медичних наук, професора Куценка Бориса Самойловича.

Доповідь про життєвий і творчий шлях Б. С. Куценка зробила провідний спеціаліст з ультразвукової діагностики, старший науковий співробітник, кандидат медичних наук онука проф. Б. С. Куценка — Г. Я. Вовченко.

Зі своїми спогадами про Б. С. Куценка виступили: проф. Є. Т. Склярєнко, колишній начмед санаторію ім. проф. О. О. Боброва — І. І. Кутняк, професори А. П. Крись-Пугач та Г. В. Гайко, д-р мед. наук М. І. Хохол, проф. Й. Б. Б’ялик, син Б. С. Куценка — д-р мед. наук Я. Б. Куценко.

**КУЦЕНОК
БОРИС САМОЙЛОВИЧ
(1898–1981)**

Куценко Борис Самойлович народився 1898 р. у селі Старовини Радомишльського повіту, Київської губернії (нині — Іванківський р-н Київської області) у сім’ї дрібного лісопромисловця.

У багатодітній сім’ї С. Куценка було чотири сини і три дочки. Один з братів маленького Бориса, однокурсник Михайла Булгакова, закінчив медичний факультет університету св. Володимира. Ймовірно, його приклад і спонукав Бориса Куценка обрати медицину.

Після навчання у сільській школі Борис навчався у м. Києві, де закінчив гімназію у 1917 р.

Мати майбутнього фтизіоортопеда померла від туберкульозу, коли йому було 10 років, мабуть, тому свій шлях лікаря Борис присвятив боротьбі з туберкульозом.

Борис Самойлович у дитинстві перехворів поліомієлітом і після цього все життя ходив з парезом правої ноги. Тільки мужність, величезна сила волі, любов до науки і прагнення бути корисним людям дозволили йому стати видатним фтизіоортопедом, доктором медичних наук, професором.

У 1917 р. Борис Самойлович вступив на медичний факультет Київського університету св. Володимира. Уже в студентські роки виявляв неабиякий інтерес до наукової праці та оприлюднив у студентській збірці статтю “Значення народної медицини”.

Після закінчення університету в 1925 р. він розпочав свою трудову діяльність у Київському інституті ортопедії, де працював у клініці дитячої ортопедії під керівництвом проф. Г. Є. Фруміної.

У 1930 р. перейшов у клініку кістково-суглобового туберкульозу, яку очолював у 1934 р. Лікування хворих на кістково-суглобовий туберкульоз було переважно санаторно-ортопедичним, проте у 10% виконувались хірургічні втручання — коригувальні остеотомії, абсцесотомії, фістулектомії.

У 1937 р. отримав ступінь кандидата медичних наук за сукупністю друкованих праць без захисту дисертації, а в 1938 р. рішенням ВАК СРСР отримав звання доцента. У 1929 р. на ювілейній конференції на честь 10-річчя інституту зробив програмну доповідь “Хірургічна діяльність інституту за 10 років”. Перші статті Б. С. Куценка стосувалися вроджених вад розвитку опорно-рухового апарату дітей і були оприлюднені в журналах “Ортопедія і травматологія” і “Новий хірургічний архів” та збірниках інституту, а дві статті — у німецьких ортопедичних журналах.

У 1939 р. під його керівництвом була виконана дуже важлива з наукової та соціальної точки зору робота, що порівнювала результати лікування хворих на кістково-суглобовий туберкульоз в умовах м. Києва та Євпаторійського курорту. Були підібрані так звані “близнюки”, тобто 15 пар хворих з однаковим діагнозом, однако-вим віком та статтю, давністю, формою та поширеністю уражень. Методика та строки обстеження і лікування були однакові у Києві та Євпаторії. Відрізнялись тільки кліматичні умови. Дослідження показало, що хворі на кістково-суглобовий туберкульоз можуть ефективно лікуватися за місцем проживання. На підставі цього дослідження була видана урядова постанова “Про відкриття великої мережі місцевих територіальних санаторіїв для лікування хворих на кістково-суглобовий туберкульоз”. Ця мережа вже після Великої Вітчизняної війни досягла у 1955 р. 15 тис. ліжок, серед яких 12 тис. ліжок були розташовані в обласних санаторіях.

У роки Великої Вітчизняної війни майор медичної служби Б. С. Куценко працював провідним хірургом в евакогоспіталях спочатку в м. Кінешма, а потім в Іваново.

Разом з великою практичною діяльністю у госпіталі м. Іваново Б. С. Куценко започаткував доцентський курс травматології та ортопедії в Івановському медичному інституті та очолив клінічну лікарню відновної хірургії. Під час війни Б. С. Куценко неодноразово доповідав на різні теми військово-польової хірургії та травматології на медичних конференціях Московського військового округу та конференціях травматологів-ортопедів Росії.

Після закінчення війни за наказом Наркомату охорони здоров'я УРСР Б. С. Куценко повернувся до Києва, де перед ним було поставлено завдання відновити службу діагностики та лікування кістково-суглобового туберкульозу. Більш раціонально було передати цю службу не в ортопедичні, а в протитуберкульозні установи, у яких була велика мережа диспансерів з організаційно-методичними відділами та штатом дільничних та патронажних медичних працівників.

Б. С. Куценко у 1945 р. заснував та очолив клініку кістково-суглобового туберкульозу в Київському інституті туберкульозу ім. Ф. Г. Яновського. Після відкриття клініки мала 30 ліжок, кількість яких поступово збільшилась до 80 — у 1980 р.

Разом з великою організаційною, науковою та хірургічною діяльністю Б. С. Куценко з 1947 р. вів доцентський курс для спеціалістів з кістково-суглобового туберкульозу в Київському інституті вдосконалення лікарів, де за 15 років підготував 600 лікарів цього профілю.

Учні Бориса Самойловича Куценка під його керівництвом захистили 16 кандидатських та одну докторську (О. Х. Степанська) дисертації з актуальних питань туберкульозу кісток, суглобів кінцівок та хребта. Кожні три роки Б. С. Куценко проводив в Україні конференції з актуальних питань кістково-суглобового туберкульозу: діагностики та лікування ранніх форм, хірургічного лікування туберкульозу кінцівок, а також туберкульозу хребта та санаторно-ортопедичного лікування.

Велике наукове та практичне значення мала докторська дисертація Б. С. Куценка “*Патогенез кістково-суглобового туберкульозу та лікування стрептоміцином*”,

що була захищена в 1958 р. Річ у тім, що провідна Ленінградська школа, очолювана академіком П. Г. Корневим, вважала, що кістково-суглобовий туберкульоз завжди починається з вогнищ у кістці. Синовіальна форма завжди є вторинною. Б. С. Куценко довів, що має місце первинна синовіальна форма кістково-суглобового туберкульозу. Особливе значення це положення має сьогодні, коли у зв'язку зі зміною реактивності та імунітету первинна синовіальна форма переважає над первинно кістковою і важливе як для діагностики, так і для хірургічного лікування.

Питання про лікування стрептоміцином хворих на кістково-суглобовий туберкульоз також на той час не було з'ясовано. Пов'язано це з тим, що вогнища некрозу та казеозу не є васкуляризованими, тому стрептоміцин до них не надходив. Стрептоміцин на той час дорого коштував і був дефіцитом, але Б. С. Куценко довів, що він добре діє на перифокальне запалення і грануляційне вогнище й має особливе значення у комбінаціях з хірургічними втручаннями, після яких васкуляризація відновлюється.

Б. С. Куценко був хірургом-новатором. Він одним із перших у світі застосував кісткову алопластику при кістково-суглобовому туберкульозі, здійснив пересадку плюсне-фалангового суглоба ступні на кисті, здійснив ендопротезування кульшового суглоба, сіднично-стегновий позасуглобовий артродез, екстра- та трансплевральний пневмоліз у лікуванні спондиліту.

Б. С. Куценко приділяв велике значення організаційній роботі як позаштатний головний спеціаліст Міністерства охорони здоров'я УРСР, особливо роботі санаторної галузі. Він втілював хірургічні втручання більш ніж у 10 великих республіканських та обласних санаторіях. Особисто оперував та асистував на операціях у цих санаторіях. Особливе значення мала робота Б. С. Куценка як наукового керівника в санаторії ім. О. О. Боброва (м. Алушка). Він провів у цьому санаторії три наукових республіканських конференції, щорічно навчав лікарів цього закладу. У 2002 р. на 100-річному ювілеї цього найстарішого санаторного закладу України на головному корпусі була встановлена меморіальна дошка з барельєфом Б. С. Куценка.

Б. С. Куценко любив та вмів працювати. У клініці він передавав свій досвід лікарям клініки та лікарям з України, інших республік СРСР, які постійно приїжджали до клініки на курси стажування та інформації.

Б. С. Куценко відійшов у вічність у 1981 р., коли в м. Києві проходив з'їзд травматологів-ортопедів СРСР, тому поховати Б. С. Куценка прийшло багато травматологів-ортопедів з різних міст країни.

Заслуги талановитого фтизіоортопеда за життя були відзначені трудовими і бойовими нагородами, почесним знаком СРСР “Відмінник охорони здоров'я”, а також грамотами МОЗ України. В історії медицини залишилися його унікальні методи діагностики та лікування, які актуальні й дотепер. До 100-річчя від дня народження професора був створений благодійний фонд його імені.

Світла пам'ять про Б. С. Куценка назавжди залишиться серед його учнів та друзів, а також великої кількості хворих, які були вилікувані ним або за його участі.

Канд. мед. наук **Г. Я. Вовченко**